

Trafikverket första myndigheten med suicidpreventivt program

JAN BESKOW, med dr, professor, vice ordförande, Suicidprevention i Väst, Göteborg

jan.beskow@informab.se
ANNA-LENA ANDERSSON, med dr, socionom, kurator, Uddevalla sjukhus

ERIK LINDBERG, fil dr, docent i

psykologi; kvalificerad utredare, Trafikverket, Borlänge

KENNETH SVENSSON, trafikskärhetsanalytiker, Trafikverket, Göteborg

CLAES TINGVALL, adjungerad professor; trafikskärhetsdirektör, Trafikverket, Borlänge

Autentiskt exempel på scenario: En ung kvinna på permission från en psykiatrisk klinik grips av den svartaste förtvivlan. Hon ringer sin mamma och tar farväl. Hon orkar inte mer. Hon ska kasta sig framför tåget. Mamman blir dock inte förlamad av skräck utan agerar direkt. Hon ringer kontaktpersonen på den psykiatriska kliniken, som i sin tur ringer SOS Alarm. SOS Alarm ringer polisen, räddningstjänsten och driftsledningscentralen på Trafikverket som når alla lokförare på tåg på väg in mot staden. Förarna får uppmaningen: »Kör försiktigt! Risk för självmord!« När ett av tågen långsamt närmar sig perrongen och kvinnan försöker kasta sig framför loket rycks hon undan av en polis och en brandman. De agerar snabbt och samtidigt.

Detta är ett exempel på samverkan i suicidprevention som är resultatet av ett utvecklingsarbete med polis, räddningstjänst, psykiatri, socialtjänst och SOS Alarm. En larmplan för snabba effektiva uttryckningar vid akut suicidfara har tagits fram i Jönköping [1], och den sprids nu över landet.

Framgångsrikt trafikskärhetsarbete

Enligt Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik har antalet döda i vägtrafiken sjunkit från 1052 personer år 1960 (14,1/100 000 invånare) till 280 år 2010 (3,0/100 000 invånare), vilket är den lägsta siffran någonsin. Enligt statistik från Trafikanalys skedde 266 olyckor i Sverige det året om man räknar bort dem som berodde på sjukdom och självmord. Samhällsvinsten av varje förebyggt trafikdödsfall är betydande, på lång sikt 31,3 miljoner kronor årligen. Trafikverket har därför föreslagit en skärpning av målet för år 2020; från 220 till 133 döda i vägtrafiken, dvs en halvering av 2010 års siffra. Även antalet järnvägssuicid ska minska till hälften; från 110 dödsfall år 2010 till högst 55 döda. För att detta ska bli möjligt måste det totala antalet suicid reduceras kraftigt. Som jämförelse kan nämnas att antalet självmord år 1960 var 1300 (17,4/100 000 invånare) och 1446 år 2010 (15,4/100 000 invånare), men statistiken omfattar såväl säkra som osäkra suicid. Flest självmord, 2383 (28,7/100 000 invånare), noterades år 1979.

Diagram över statistiken som börjar vid år 1980 visar en imponerande sänkning, medan grafer som börjar vid år 1960 inte är lika imponerande. Entusiasmen bland dem som arbetar för trafikskärhet med nollvisionen som ledstjärna kon-

»Med sjunkande dödstal förändras fokus och strategier. Därför håller Trafikverket på att utveckla ett eget övergripande suicidpreventivt program...«

trasterar bjärt mot den uppgivna inställningen till suicidprevention som härskar inom sjukvården. Ett ökat samarbete mellan Trafikverket och hälso- och sjukvården vore värdefullt för båda parter. Det skulle innebära en samverkan mellan olycksfallsperspektivet och individperspektivet [2]. Med sjunkande dödstal förändras fokus och strategier. Därför håller Trafikverket på att utveckla ett eget övergripande suicidpreventivt program [3]. Till grund för arbetet ligger Helena Rådbos avhandling där järnvägssjälvmord analyserats utifrån ett systemperspektiv [4]. Merparten av dödsfallen sker i storstadsområden, dvs på fem procent av järnvägsnätet. De är också koncentrerade till vissa suicidtäta platser. Genom stängsel och kameraövervakning ska Trafikverket göra det svårare för obehöriga att komma upp på spåret, och fler ska upptäckas i tid.

Suicidklassning av dödade i trafiken

Åren 2010 och 2011 utgjorde antalet suicid i vägtrafiken fem respektive sju procent (16 respektive 23 individer) av det totala antalet döda. I ytterligare minst tio fall per år har informationen inte varit tillräcklig för att göra en säker bedömning. Upp emot var tionde dödsolycka i trafiken skulle kunna vara ett självmord. Säkrare metoder behövs för att kunna skilja mellan suicid och olyckor. Vid Trafikverket i Göteborg har man arbetat fram en särskild skala med fem nivåer samt ett bedömningssystem på såväl rutin- som expertnivå [5]. Nästa steg är att undersöka om ytterligare uppgifter skulle kunna öka klassifikationens pålitlighet.

I ett projekt analyseras samtliga dödsolyckor på vägarna i Sverige år 2012 där misstanke om suicid föreligger. För att bättre förstå både vad som hänt på olycksplatsen och händelsekedjan som fört personen dit analyseras ett brett material som innefattar telefonintervjuer med anhöriga och uppgifter i sjukjournaler. Syftet är att ta fram ett säkrare bedömningsunderlag för att förbättra de åtgärder som Trafikverket och de som arbetar enligt larmplaner har att tillgå. Det stora antalet suicid kräver intensivare åtgärder. En teoretisk och praktisk koppling mellan individperspektiv och olycksfallsperspektiv är nödvändig. Hälso- och sjukvården och Trafikverket har mycket att lära av varandra, och en gemensam nollvision skulle driva på arbetet.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

REFERENSER

1. Sambruk av samhällets jour- och beredskapsresurser är lönsamt. Karlstad: Räddningsverket; 2006.
2. Osorno J, Svanström L, Beskow J. Community suicide prevention. Stockholm: Karolinska institutet; 2010.
3. Prevention av suicid i transportsystemet. Del av planeringsunderlag trafikskärhet. Borlänge: Trafikverket. Rapport 2012.
4. Rådbo H. Systemriktad prevention av järnvägssjälvmord. Strategiutveckling i en svensk kontext [dissertation]. Karlstad: Karlstads universitet; 2008:34.
5. Metod för suicidklassning av dödsfall i transportsystemet. Suicidklassning av 2008 och 2009 års dödsfall i vägtrafiken. Borlänge: Trafikverket; 2011:128.

■ SAMMANFATTAT

Att förebygga dödsfall i trafiken – även självmord – har ett betydande samhällsekonomiskt värde.

Trafikverket arbetar forskningsmässigt och metodiskt för att

utvidga och förbättra suicidpreventionen inom sitt arbetsområde.

Samarbetet mellan Trafikverket och hälso- och sjukvården borde fördjupas.